

interest of the credit activities participants (such as banks, their creditors, depositors, and debtors) is their motive force. The example of Ukrainian banks credit activity proved that the contradiction of individuals' interest of credit activities give rise to a conflict, which in turn can lead to threats in banking in sum. The causes of a conflict of interest and the need to satisfy corporate interests for the sake of a positive result of the bank are considered. The security system of the bank is assigned the task to learn, to monitor, and to forecast the development of the interests of all participants of the lending activities, to identify features of satisfying their interests during the credit activities of the bank. Precautions have to accompany a credit activity because the interests of its members, being in a state of mutual contradiction and struggle, can create enough contingencies. The main causes of problems that arise in the process of credit activity is not so much because of the difference of interests but their contradiction. Analysis of activities of domestic banks allows specifying that conflicts of interest may arise in two cases: during the formation of credit or during its investing. In the case of certain problems in the bank activities, the controversy usually becomes antagonistic, banks direct their actions not to find a way out of a negative situation but to provide favourable conditions for themselves, including the ignoring the interests of other stakeholders. The research on methods of organization of secure credit activities of banks and on creating departments of planning and implementation of security features remains topical.

Key words: banking security, credit activities, corporate interest, bank, lending, conflicts of interest.

УДК 336.226 Здобувач Ю.І. Турянський¹, канд. екон. наук – Львівська КА

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Визначено етапи становлення системи прямого оподаткування в європейських країнах. Розглянуто форми та різновиди прибуткового оподаткування, принципи оподаткування, а також взаємозв'язок прибуткового податку та податку з корпорацій. Наведено досвід формування податкових ставок у Німеччині. Здійснено порівняння систем прямого оподаткування Англії та Франції. Визначено базу та об'єкт оподаткування, механізми справляння прямих податків в європейських країнах. Наголошено на потреби податкової гармонізації з наступними адекватними змінами в системі оподаткування України.

Ключові слова: податкова система, оподаткування, податки, податкові ставки, механізми, податок на прибуток, гармонізація, фіскально-економічні важелі.

Постановка проблеми. Відомо, що податкова політика держави, в разі ефективного здійснення, забезпечує фінансування державних потреб у повному обсязі. Рациональність податкового навантаження в основному забезпечується обґрунтуванням ставок оподаткування. На жаль, податкова політика України не є досконалою і потребує доопрацювання, враховуючи євроінтеграційні наміри. Формування практичних рекомендацій є неможливим без вивчення міжнародного досвіду позитивних реформ. Таким чином, вважаємо, що дослідження історичного досвіду становлення систем прямого оподаткування в Європейських країнах є актуальним і цінним з погляду можливості адаптації до вітчизняних реалій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика вдосконалення фіскально-економічної політики, а також визначення оптимального фіскального навантаження на суб'єкти підприємницької діяльності у країнах з рин-

ковою економікою є предметом дослідження багатьох вчених, серед яких варто виокремити праці І.А. Воробйової [1], Г.І. Башнянина, В.І. Блонської та С.С. Гринкевича [2], Н.П. Кучерявенко [3], В.А. Лебедева [4], В.П. Пилипчука [5], А. Сміта [6], В.М. Суторміної [7], І. Тарасова [8], І.В. Шевчука [9] та інших. Науковці багато уваги приділяють механізм стягнення прибуткового податку, а також аналізу передумов його становлення. Зокрема, І.А. Воробйова та В.М. Ангелова аналізують основні принципи прибуткового оподаткування громадян у країнах-членах ЄС на сучасному етапі [1]. І.В. Шевчук узагальнює іноземний досвід оподаткування доходів фізичних осіб, а також окреслює тенденції його розвитку [9]. В.П. Пилипчук та І.М. Івасько аналізують оподаткування доходів підприємств сільського господарства в Європейських країнах, зокрема автори більше уваги приділяють галузі Польщі [5]. Незважаючи на значну кількість наукових публікацій, недостатньо висвітлено історичні етапи становлення системи прямого оподаткування в європейських країнах, що може бути корисним для вітчизняної науки з погляду формування практичних рекомендацій щодо удосконалення вітчизняної системи прямого оподаткування.

Мета роботи – окреслення історичних етапів становлення системи прямого оподаткування в європейських країнах із виділенням найбільш значимих результатів та досягнень.

Виклад основного матеріалу. Історично важелі прямого фіскального втручання в перерозподільчі фінансові процеси виникли значно раніше, ніж непрямі податки на проміжне і кінцеве споживання. Вони остаточно набули домінуючого значення у структурі податкових фінансів в умовах конкурентного ринкового середовища, побудованого на засадах приватної власності. За таких умов тільки податок, що надавав державі можливість коригувати розподіл доходів, враховуючи принцип справедливості, зміг завоювати широку підтримку соціуму. Саме під впливом суспільної мотивації з'явився податок з доходів (прибутків), а законодавче запровадження прибуткового оподаткування було здійснене під сильним впливом соціалістичного руху. Задля уникнення небажаних соціально-політичних наслідків, буржуазія підтримала запровадження податку на прибуток [7, с. 187].

На ранніх етапах становлення в Європі податкових відносин помітну роль відігравали подушні та особисті прямі податки, які стягувались незалежно від величини отриманих платниками доходів. Сфера застосування таких податків поширювалася на окремих осіб без відповідного врахування рівня їх доходів; певні види доходів, що не підлягали прив'язці з джерелами їх формування; майно та інші об'єкти власності. Відомий російський дослідник у галузі фінансового права В. Лебедев дослідив на юридичний зв'язок між платником і казною, при якому остання ставить певні фінансові вимоги щодо сплати податкових сум перед відомими тільки їй суб'єктами. Характеризуючи прямі податки як податки на капітал або виробництво, науковець провів чітку лінію розмежування між ними та непрямими податками: "Прямі податки складають канву, на якій непрямі оподаткування виконує свою роботу індивідуального самооподаткування та фіскального положення; без прямих податків – непрямі не мали б твердого ґрунту, виміру та обмежень" [4, с. 513].

¹ Наук. керівник: проф. Г. І. Башнянин, д-р екон. наук

Лебедев В. також здійснив наукову класифікацію прямих фінансових вилучень на користь держави, в розрізі їх капіталотворчого походження:

1. Об'єктом першого виду податків є учрешлений капітал і нарахування податкових зобов'язань проводиться на окремі види доходів: земельного, домового, з капітальної ренти.
2. У другому випадку об'єктом є індивідуальне формування та використання власного капіталу: оподаткування особистих доходів, професій, житла.
3. Базою для нарахування третього виду податків є сукупна діяльність учрешленого, грошового, індивідуального капіталу у виробництві, формою вираження якої є промисловий податок, сфера справляння якого поширюється як на окремі промисли, так і на оборот цінностей [4, с. 513].

З початку свого запровадження доходно-прибуткові податки завдяки простоті нарахування і сплати, прозорості грошових вилучень на користь держави, пропорційності податкового навантаження набули значного поширення. Вказані переваги робили їх відносно справедливими порівняно з іншими недосконалими бюджетоформуючими перерозподільчими механізмами. З іншого боку, значного розголосу набула зовсім протилежна позиція, що не тільки заперечувала пряме оподаткування, але й окреслювала широке коло його недоліків, серед яких варто виділити:

- згубне втручання держави у правовідносини власності;
- істотне нагромадження капіталу поза сферою господарської діяльності;
- обмеження стимулів до нарощування та розширення бізнесу.

Тільки в тривалій перспективі прибутковий податок отримав виважену оцінку, перетворився в надійне фіскальне джерело доходів державного та місцевих бюджетів, ефективний інструмент державної фінансової політики.

Елементи прямого оподаткування юридично та організаційно сформувалися тільки на початку XX ст. в Європі. Водночас мали місце певні внутрішньо-структурні невідповідності у податкових структурах окремих країн [1]. Так, в Англії практично всі прямі податки поглиналися прибутковим податком, об'єктами якого виступали п'ять різновидів доходів [9]:

- 1) доходи від оренди (землі, промислів, доменів тощо);
- 2) доходи власників землі і сільськогосподарський промисел;
- 3) позиттєві ренти, відсотки, дивіденди;
- 4) промислові доходи;
- 5) допомоги, пенсії, доходи, отримані в громадському житті.

У Франції, на відміну від Англії, сформувалася й функціонувала п'ятиканальна система прямого оподаткування: 1) особистий квартирний податок; 2) поземельний податок; 3) поромовий податок; 4) промисловий податок; 5) податок на деякі нерухомі цінності. На зразок Франції, у Пруссії також застосовувалися п'ять видів прямих податків: 1) класний; 2) прибутковий; 3) поземельний; 4) подомовий; 5) промисловий [3, с. 67-68].

Завершену і цілісну концепцію правового оформлення системи прямого оподаткування в умовах становлення ринкового способу виробництва, на наш погляд, розробив І. Тарасов. Учений характеризує прямі податки як обов'язкові періодичні платежі підданих держави для покриття загальних державних витрат, які утримуються із заробітку, доходів, майна або капіталів, незалежно від споживання будь-яких предметів. Податки науковець класифікував таким чином:

1. Особисті: поголовні, подушні; класні.
2. Майнові: загальні; поземельні; домові; капітальні; промислові.
3. Прибуткові – мають аналогічну структуру як і майнові податки [8, с. 59].

Особисті податки переважно були поголовними (розповсюджувалися на всіх без винятку платників за рівномірним співвідношенням), подушними (охоплювали тільки окремі верстви населення) або класними (передбачали диференційований поділ населення на класи залежно від їх податкової спроможності з відповідним встановленням податкових окладів).

Сфера застосування майнових податків обмежувалася оподаткуванням майнових активів у їх вартісному вираженні. При цьому, акцент робився на тій частині ресурсного забезпечення, яка не виконувала функції капіталу. Н. Кучерявенко здійснив вичерпну характеристику форми організації фіксу [3, с. 69].

Домовий податок домінував у фіскально-економічних системах Франції, Австрії, Росії. У Росії державний домовий податок у містах, посадах, містечках визначався загальною сумою, незалежно від отриманих доходів і розподілявся в розрізі міст шляхом поділу їх на класи. Внутрішньо-міський перерозподіл отриманих податкових сум належав до компетенції органів місцевого самоврядування і проводився з урахуванням відомостей про обсяги майна та його оціночну вартість, а також суми отриманих доходів від експлуатації матеріальних ресурсів [5]. Податок на нерухоме майно широко використовувався як фіскальний інструмент у Швейцарії, Англії, а також на американському континенті. Оподатковувалася вказаним податком тільки та нерухомість, яка уособлювалася з предметами розкоші, наприклад, податок на карети та герби в Англії, податок на більярди в Франції тощо. Крім цього, при утриманні домового податку із загальної вартості задекларованого майна вилучалася вартість меблів, засобів і знарядь побутового призначення, інших найнеобхідніших цінностей.

Помайновий промисловий податок переважно справлявся за класним підходом шляхом диференційованого поділу всіх промислів на розряди з присвоєнням останнім відповідно вищого, середнього, нижчого податкових окладів. З огляду на ці свої властивості, помайновий промисловий податок можна розглядати як перехідну фіскально-бюджетну технологію до запровадження прибуткового оподаткування, оскільки за відсутності прямої оцінки доходу, здійснювався на класи, розряди з встановленням різних окладів для кожного окремого взятого розряду.

Об'єктом нарахування прибуткового податку виступав отриманий за наслідками фінансово-господарської діяльності дохід, який можна розглядати з двох позицій: з першої – це мірило податкової спроможності платника; з другої – конкретна сума фінансових ресурсів, призначена для задоволення господарсько-комерційних споживчих та інших потреб суб'єкта підприємництва, яка не повинна привести до майнових витрат при виконанні податкових зобов'язань перед бюджетом. Використання в якості бази оподаткування підсумкового фінансового результату дає змогу істотно розширити регулюючу роль податку з одночасним збереженням його бюджетоформуючих властивостей. Це стає можливим завдяки використанню прямих податкових форм одержавлення частини загальної суми отриманого доходу, а також шляхом індивідуального оподаткування окремих його складових: заробітної плати, ренти, прибутку.

У перспективі на базі прибуткового податку, пов'язаного з оподаткуванням праці та її результатів, розвинулися податки на професійну діяльність. Останні головним чином утримувалися у вигляді мита на право зайняття тими чи іншими видами діяльності або професіями (Франція) або включалися в суму загального прибуткового податку (Англія). У Росії нараховувалося мито на право здійснення адвокатської практики, податок на міщанський промисел, податок на дрібнооптову торгівлю.

Різновидами прибуткового оподаткування можна вважати також такі його форми:

- 1) земельні і домові податки, що нараховувалися не на земельні ділянки і будинки як об'єкти приватної власності, а на доходи отримані від їх використання;
- 2) податки на відсотки з капіталу як складова частина загального прибуткового податку (Англія, Австрія, Пруссія);
- 3) спеціальні прибуткові податки (Франція).

Загалом доходно-прибуткове оподаткування середини XIX – початку XX ст. справило політичний вплив на весь наступний розвиток податкової системи заклало основи прибуткового оподаткування сучасності [3, с. 69-70].

Пройшовши складний шлях суспільних суперечностей, прибутковий податок перетворився у вагоме джерело доходів бюджету та ефективний інструмент фінансової політики. У країнах із розвиненими ринковими відносинами цей податок став "продуктом цілої епохи економічного і політичного розвитку громадянського суспільства, фіскальним інструментом, властивим високій культурі державності з витонченим механізмом функціонування, що потребує від платників і збирачів свідомого ставлення до своїх обов'язків. Усвідомлення, що нагромадження й збереження приватної власності можливі тільки в громадянському суспільстві, робить екологічно й морально виправданою передачу частини нагромаджень назад суспільству, якому платник зобов'язаний усім, чим володіє" [6, с. 188].

За висловом одного із класиків економічної науки Дж. Кейнса – податки на доходи (прибуток) виступають на ринку як макроекономічні стабілізатори та мікроекономічні регулятори, діючи як вбудовані механізми гнучкості, тобто фінансові важелі, що впливають на фінансові результати господарювання, загальну ефективність національної економіки, реальні грошові доходи населення. Такі податки можуть використовуватися як коригуючий фіскальний інструмент антимонопольної політики. Широко розповсюджене податкове стимулювання капіталоутворення й капіталовкладень. Диференційовані ставки оподаткування на прямі та портфельні інвестиції конструюються з метою стимулювання певної господарської політики бізнесових формувань щодо обсягу та структури виробництва. За допомогою режиму оподаткування закордонних джерел доходів регулюється міждержавне переливання капіталів [2, с. 96-97].

Ефективне використання доходно-прибуткових податків як фіскально-економічних важелів ґрунтується на чіткому законодавчому окресленні платників – юридичних або фізичних осіб з притаманними тільки їм об'єктами оподаткування, сформованими за результатами індивідуальної участі різних суб'єктів

оподаткування в фінансово-господарській діяльності на правах розпорядників чи власників певної частини грошових надходжень. Взаємозв'язок прибуткового оподаткування громадян та прибуткового оподаткування підприємств і корпоративних формувань, як засвідчив моніторинг та аналіз податкового законодавства зарубіжних країн, в умовах сьогодення базується на низці таких принципів:

- повне вивільнення з-під оподаткування належної до розподілу суми прибутку;
- зниження рівня оподатковуваного прибутку на рівні акціонерів;
- зменшення величини прибутку, що підлягає оподаткуванню, на рівні компаній;
- організація системи подвійного оподаткування як прибутків господарських товариств, сформованих за участю пайового капіталу у формі корпоративних статутних внесків, так і особистих доходів акціонерів.

Перший принцип реалізується одночасно на двох рівнях. На рівні акціонерів лягає звільненню від податкового навантаження та частина прибутку, що була оплачена у складі сукупної величини податку і на яку припадає індивідуальна частина фіксу; на рівні корпорацій нарахована сума податкового кредиту фізичній особі і задекларована нею у встановленому порядку відноситься на зменшення оподатковуваного доходу платника – юридичної особи.

Система зменшення оподатковуваної величини прибутку на рівні компанії, своєю чергою, може проводитися в двох напрямках:

1. Диференціація податкових ставок за принципом: знижена ставка для прибутку, що підлягає розподілу та, навпаки, підвищена ставка для нерозподіленої частини прибутку;
2. Часткове звільнення від оподаткування прибутку до розподілу.

Механізм двох ставок застосовується в Німеччині. Система екологічного подвійного оподаткування нормативним прибутковим та особистим прибутковим податком (саме такою є класична система оподаткування) передбачає послідовне оподаткування і доходів корпорації, і доходів акціонерів. Водночас така система, як може здатися на перший погляд, не є надмірно фіскально-завантаженою для фізичних осіб, оскільки саме при класичних підходах щодо оподаткування зазвичай застосовується нижчий, порівняно з іншими системами, рівень податкових ставок на отримані дивіденди. На практиці переважна більшість країн світу використовують комбінацію охарактеризованих вище систем пільгового оподаткування прибутку на різних рівнях.

Фінансовий симбіоз двох каналів прибуткових фіскальних вилучень – податку з доходів громадян та корпоративного податку на прибуток з чітким окресленням об'єктів оподаткування з притаманною їм системою пільг і знижок був законодавчо задекларований при переведенні податкових реформ у провідних країнах світу в середині 80-х років XX ст. У короткостроковому періоді, за наслідками цих реформ, отримано вагомий позитивні результати як в плані зростання бюджетних надходжень за рахунок розширення бази оподаткування, так і істотного підвищення регулюючого потенціалу прибуткових податків. Крім цього, "соціальною базою реформ стало загальне зростання добробуту, коли наймасовіший контингент платників податків належить до середнього класу. В умовах демократизації акціонерного капіталу та державного боргу, поширеної приватизації власності надто великі доходи й достатки стають рідкістю й складають невелику частину загального багатства. З розрахунку на цю майнову ро-

зірваність і конструюються сучасні податкові системи, що вже не передбачають різної прогресії прибуткового оподаткування [2, с. 100].

Податкова гармонізація зумовила адекватні структурні зміни в системі доходно-прибуткового оподаткування в Україні. Водночас досягти поставленої мети складно з огляду на нерозвиненість фінансового ринку та відсутність прозорості схеми обліку бази оподаткування. Проблема також ускладнюється економічною нестабільністю, яка породжує непрогнозованість фінансових рішень та масові ухилення від оподаткування. Намагання якомога швидше перетворити прибуткові податки в ефективні важелі ринкової економіки супроводжувалися низкою суб'єктивних прорахунків, частим переглядом законодавчих податкових норм, що в підсумку поглибило фінансові суперечності в середовищі платників. Так, за період незалежності України механізм справляння податку на прибуток юридичних осіб 8 разів зазнавав принципових змін, не кажучи вже про певні незначні зміни законодавства, які торкалися окремих елементів податку.

Висновки. Отже, системи прямого оподаткування, з юридичним та організаційним обґрунтуванням, в європейських країнах сформувалися ще на початку ХХ ст. і з кожним роком відіграють все більшу роль у наповненні національних бюджетів. Досвід європейських країн свідчить, що регулююча функція податку на соціально-економічні процеси переважно закріплена за податком на прибуток підприємств, натомість фінансову функцію виконує податок на доходи громадян. Прибутковий податок з фізичних осіб стягується в усіх європейських державах. А відмінності, як правило, пов'язані з особливостями визначення деяких елементів податку, таких як: бази оподаткування, суб'єктів, ставок та податкових пільг. На превеликий жаль прибуткове оподаткування в Україні потребує доопрацювання, особливо зважаючи на намір інтегруватися в європейський економічний простір. У цьому напрямку саме європейський досвід необхідний враховувати під час реформування податкової політики України.

Література

1. Воробйова І.А. Реформування податкової системи в умовах інтеграції до Європейського Союзу: на прикладі оподаткування доходів фізичних осіб / І.А. Воробйова, В.М. Ангелова // Збірник наукових праць Національного університету кораблебудування. – Миколаїв : Вид-во НУ кораблебудування. – 2011. – № 6. – С. 114-123.
2. Ефективність фінансово-економічної політики в трансформаційній економіці / Г.І. Башнянин, В.І. Блонська, С.С. Гринкевич та ін. – Львів : Вид-во ЛКА, 2008. – 200 с.
3. Кучерявенко Н.П. Основы налогового права / Н.П. Кучерявенко. – Харьков : Изд-во "Константа", 1996. – 320 с.
4. Лебедев В.А. Финансовое право / В.А. Лебедев. – СПб., 1885. – С. 511-515.
5. Пилипчук В.П. Становлення та застосування прибуткового оподаткування у галузі сільського господарства в країнах СС / В.П. Пилипчук, І.М. Івасько // Інноваційна економіка : Всеукр. наук.-виробн. журнал. – 2013. – № 5 (43). – С. 237-242.
6. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов : пер. с англ. / А. Смит; предис. В.С. Афанасьева. – М. : Изд-во "Соцэкгиз", 1962. – 684 с.
7. Суторміна В.М. та ін. Держава – подати – бізнес: (із світового досвіду фінансового регулювання ринкової економіки) : монографія / В.М. Суторміна, В.М. Федосов, В.Л. Андрущенко. – К. : Вид-во "Либідь", 1992. – 328 с.
8. Тарасов И. Очерки науки финансового права / И. Тарасов. – Ярославль, 1883. – 695 с.
9. Шевчук І.В. Інземний досвід оподаткування доходів фізичних осіб та можливості його адаптації в Україні / І.В. Шевчук. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.znau.edu.ua/visnik/2011_1_2/333.pdf.

Турянский Ю.И. Исторический опыт становления системы прямого налогообложения в европейских странах

Определены этапы становления системы прямого налогообложения в европейских странах. Рассмотрены формы и разновидности подоходного налогообложения, принципы налогообложения, а также взаимосвязь подоходного налога и налога с корпораций. Приведен опыт формирования налоговых ставок в Германии. Проведено сравнение систем прямого налогообложения Англии и Франции. Определены база и объект налогообложения, механизмы взимания прямых налогов в европейских странах. Отмечена необходимость налоговой гармонизации со следующими адекватными изменениями в системе налогообложения Украины.

Ключевые слова: налоговая система, налогообложение, налоги, налоговые ставки, механизмы, налог на прибыль, гармонизация, фискально-экономические рычаги.

Turiansky Yu.I. The Historical Experience of Direct Taxation System in European Countries

Phases of a system of direct taxation in European countries are defined. The forms and types of corporate income taxation, principles of taxation, and the relationship of corporate income tax and tax on corporations are considered. The experience of forming tax rates in Germany is described. Comparison of direct taxation of England and France are done. The framework and subject of taxation, the mechanisms of collection of direct taxes in European countries are defined. The necessity of tax harmonization with the following appropriate changes in the tax system of Ukraine is emphasized on.

Key words: tax system, tax, taxes, tax rates, mechanisms, income tax, harmonization, fiscal and economic instruments.

УДК 330.322:369.5:061.27

Проф. І.Б. Хома, д-р екон. наук;
студ. М.З. Лопадчак – НУ "Львівська політехніка"

НЕДЕРЖАВНІ ПЕНСІЙНІ ФОНДИ ЯК УЧАСНИКИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РИНКУ

Висвітлено основні характеристики недержавних пенсійних фондів, сутність та особливості їх функціонування як учасників інвестиційного ринку. Охарактеризовано їх діяльність та оцінено тенденції розвитку. Розглянуто особливості інвестування активів недержавних пенсійних фондів, зокрема обмеження щодо здійснення цього процесу, визначено фактори, що впливають на нього. Проаналізовано структуру інвестованих пенсійних активів. Досліджено вплив стану недержавних пенсійних фондів на формування інвестиційних ресурсів. Визначено переваги та недоліки, які пов'язані з цією діяльністю, та запропоновано оптимальні шляхи їх досягнення та вирішення.

Ключові слова: недержавний пенсійний фонд, фінансові інструменти, пенсійні активи, інвестиційний портфель, фондовий ринок, захист вкладів.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку економіки дуже важливим є існування таких фінансових інститутів, які б брали активну участь у переливанні тимчасово вільних коштів у капітал. До таких фінансових посередників належать недержавні пенсійні фонди (НПФ). Варто зазначити, що за допомогою них здійснюється заощадження фінансових ресурсів, які виступають у ролі потенційних інвестицій. Проблемним залишається той факт, що в Україні недержавні пенсійні фонди не набули достатньо великої популярності серед населення, а зокрема працездатного. З огляду на це, актуальним є їх дослідження як інституційних інвесторів, за допомогою яких можна досягнути розвитку еко-